

АНИЦА САВИЋ РЕБАЦ И НАШЕ ВРЕМЕ

Антика и савремени свет: Тумачење античке, Зборник радова, ур. Ксенија Марицки Гађански, Друштво за античке студије Србије, Београд – Сремска Митровица 2014

Осми међународни научни скуп *Антика и савремени свет*: Тумачење античке, Друштво за античке студије Србије одржало је од 18–20. октобра 2013. године у Београду и у Сремској Митровици. Пленарна седница у част Анице Савић Ребац (1892–1953) одржана је у Свечаној сали Филозофског факултета у Београду, где је Аница Савић Ребац била професор. Председник друштва Ксенија Марицки Гађански изразила је жаљење зато што због финансијских разлога пленарна седница није одржана у Матици српској у Новом Саду, како је било планирано, јер је дело наше књижевнице, хеленисте и филозофа, нераскидиво везано за Матицу. Завршна пленарна седница одржана је на Правном факултету у Београду, кад је Емилија Јовановић Масон из Париза одржала предавање „Дуговечност и поука праистарих сведочанстава старих народа”, почевши словом о свом професору Милошу Н. Ђурићу. Скуп је био подељен у више секција: Философија, Књижевност и наслеђе, Историја I, II, Археологија и историја уметности, Рецепција антике. Година 2013. била је у свету и код нас обележена као 1700-та годишњица хришћанства и Константина Великог, чему је била посвећена и секција Историја I у оквиру Скупа.

Захваљујући енергији председника Друштва проф. др Ксеније Марицки Гађански, први пут је могуће целовито сагледати дело Анице Савић Ребац и упоредити га са мисаоним прегнућима других наших хелениста, а пре свих, са идејама корифеја наше филозофије живота, Милоша Н. Ђурића. Већ при погледу на библиографију радова о нашим хеленистима, очигледно је да њихово дело није било, како се обично тврди, занемарено, него да рад на том пољу није био промишљен и систематски организован, а у први план избија чињеница да су њихове најважније мисаоне преокупације биле посебно блиске. А блиске концепције најчешће поседују и несводиве разлике.

Стасала у дому Милана Савића и уз Матицу српску, Аница Савић Ребац у промишљању једне од својих опсесивних тема, еволуције ероса у европској култури, полази, сасвим очекивано, од Лазе Костића (другог оца – како је њихов однос, вероватно пренаглашено, окарактерисао Р. Константиновић). Формулишући тај процес као хуманизацију ероса или, као обједињавање личног и надличног Ероса, Аница Савић Ребац долази у близину једне од основних концепција филозофије живота Милоша Н. Ђурића. Сродну идеју је наш хелениста назвао „облагорођење” (сублимација). Ђурић је ту идеју формулисао саобразно

мисаоним струјањима свога времена и ближе институционалној логици, а није без значаја, на знатно популарнији начин. Интерес Анице Савић Ребац за Тита Лукреција Кара мотивисан је проблемом одређења смисла телесности, односно смртности и пропадљивости душевно-духовног склопа, док је код Ђурића, сврха ероса остварена сублимацијом, односно, његова сврха лежи у „облагорођењу”. Смисао филозофског настојања Анице Савић Ребац био је више бунтовнички него њених савременика и конкурената: ерос не треба „облагородити” него „отеловити” у контексту једног посебног живота и сасвим одређене ситуације, без чега остаје хладан и козмичан. Данас можемо само претпостављати како би Аница Савић Ребац сагледала култна дела двадесетог века, поготово она која у центар пажње фокусирају ерос (на пример: *Ерос и цивилизација* Херберта Маркузеа), али можемо бити сигурни у то да идеја заједнице европских народа, коју је осмислила њена генерација, почива на снази културне и стваралачке кохезије, а не на спрези капитала, политичке моћи и војне доминације.

У част Анице Савић Ребац радове су поднели Ксенија Марицки Гађански, Мирјана Д. Стефановић, Небојша Грубор, Сандра Дучић Collette, Марија Стијепић, Јасмина Премовић, Данијела Стефановић, Слађана Миленковић и Срђан Дамњановић.

Ксенија Марицки Гађански у раду *Haec Venus est nobis* анализира терминолошке и лексичко-семантичке детаље у делу 4. Лукретијеве књиге, где се јасно одступа од „филозофске реторике” како је обрађивана у *Предилајтонској еројологији*. Љубав је трајна тема филозофско-филолошког интересовања Анице Савић Ребац, још од *Предилајтонске еројологије* (1932), а посебно две деценије касније у њеном преводу са латинског Лукретијеве поеме *О природи*, која је у целини посвећена Венери, одакле „нама потиче име љубави”. (Класичари користе изговор латинског језика како је звучало у античко доба, отуда: Лукретије.)

Мирјана Д. Стефановић испитује однос лирике Анице Савић Ребац и антике. Тематски и мотивски окренута антици, та лирика нашла је свој адекватан израз у оном што је авангардно и у слободном стиху који је настао на подлози античког хексаметра. У тумачењима светске поезије, пре свега, Емила Верхарена и Штефана Георга, Аница Савић Ребац исписивала је имплицитну поетику своје лирике. Својим новим стиховним ритмом реаговала је на класичну тему, бар према наслову који тематизује античку инспирацију. То је онакав слободни стих који више не може и не сме да укалупи ритам емоције, већ, напротив, прати стање лирског субјекта. Отуд не би могло да изгледа спорном ни идеја о томе како је то поезија, и то поезија баш таквог стиха, управо она која ће у светској књижевности касније прославити Томаса Стернса Елиота и Езру Паунда као представнике такве објективне лирике, где је емоција толико утиснута у дух, да постаје неважном (али можемо приметити

да важи и обратно, да је дух сливен у емоцију). Професорка Стефановић је израдила и допуну Библиографије Анице Савић Ребац 1998–2013. године.

У тексту посвећеном тумачењу Платонове естетике Анице Савић Ребац, Небојша Грубор, између осталог, разматра оно што Аница Савић Ребац назива „великим парадоксом” Платонове естетике, односно проблемом „бизарног” одвајања доктрине о лепом и теорије уметности. Грубор сматра да је стратегија њене интерпретације усмерена на то да се одвајање и парадоксално супротстављање теорије лепог и теорије уметности у Платоновој естетици на неки начин ублажи, објасни и, ако је могуће, преокрене у Платонову одбрану (макар и неке будуће) уметности. Премда се скицирана начела тумачења веома тешко могу применити на Платоново учење о лепоти и уметности, Грубор налази да је текст Анице Савић Ребац густ, испуњен, подстицајан и интелектуално поштен. У сваком случају, однос савремене и античке уметности доведен је у мисаони видокруг.

Сандра Дучић Collette из Канаде тему Аница Савић Ребац и Платонов ерос сагледава посредством односа нашег хеленисте према Хелдерлину и Рафаелу Сантију, зато што, како сматра, наведени ствараоци стоје на челу колоне великана који су тежили да обједине чисто хеленску и строго хришћанску мисао, становиште које је по Аници Савић Ребац код Немаца песнички крунисао Хелдерлин, у Италији Данте и у Енглеској Шели.

Марија Стијепић бави се односом Анице Савић Ребац према *Леттојису Мајшице српске*, али и односом овог часописа према њој.

Јасмина Премовић осветљава интересовање Анице Савић Ребац за дело Томаса Мана. Проучавајући његове романе, налазила је Аница Савић Ребац у њима потврде неких својих идеја као што су континуитет културе, кретање од уметничког ка општечовечанском, ангажовање писца на решавању општечовечанских проблема, проблем уметника и његовог места у свету, спој науке и књижевног стваралаштва.

Данијела Стефановић бави се радом Анице Савић Ребац о античкој демократији и социјалним проблемима, у контексту могућег утицаја Оријента на развој идеолошких оквира Хеладе.

Слађана Миленковић конфронтира погледе Димитрија Митриновића и Анице Савић Ребац о науци, књижевности и животу уопште.

Срђан Дамњановић превод и коментаре пева *О ђироди сивари* Тита Лукретија из 1952. г. Анице Савић Ребац сагледава и као критику преношења неаутентичних или коруптних облика мишљења и фраза. Лукретијев спев почива на идеји да дух пребива у пропадљивом и смртном, а никако не у „здравом” телу. Философска разложност у савезу са поетском снагом, коју је Аница Савић Ребац открила у Лукретијевом философском спеву, плодносно се укршта са савременим мисаоним

токовима. Отклањање страха од смрти блиско је повезано са темом ероса, односно критиком наводног ослобођења ероса у савременом свету. У име продужења живота, савремена биополитика удружена са традираним предрасудама и заблудама, постаје техника владања масама.

На живот и дело Анице Савић Ребац може се добро применити позната Фихтеова мисао: Каква се филозофија бира зависи од тога какав је ко човек, јер филозофска мисао није мртав комад покућства, него је одуховљена душом човека који је има. Сам избор књижевних и филозофских тема којима се у животу бавила, исијава живу личност Анице Савић Ребац, њену мисаону борбу са временом у коме је живела, као и ону другу врсту борбе која настаје када човек треба да, како гласи древна изрека, сазна и савлада себе. Своје мисаоне преокупације изабрала је сходно животној драми и логици сопственог истраживања, а не вантеоријски, сходно динамици друштвено пожељних тема.

У Зборнику радова Осмог међународног научног скупа Друштва за античке студије Србије представљено је тридесет и девет радова научника из више земаља (Србије, Грчке, Хрватске, Аустралије, Италије, Француске, Канаде) који убедљиво демонстрирају задатак Друштва. Није само реч о томе да античку културу треба сачувати, пренети и неговати, као што то налаже антикварни однос према прошлости (како је то схватио и формулисао Фридрих Ниче, уочивши његову недовољност), него и о чињеници да упркос бурним и драматичним променама још увек живимо у античком свету, а цивилизацијске тековине, као и цивилизацијски падови и промашаји, могу се схватити и самерити сагледавањем њихових извора. Из тих разлога однос према антици постаје задатак разумевања савремености.

Срђан ДАМЊАНОВИЋ